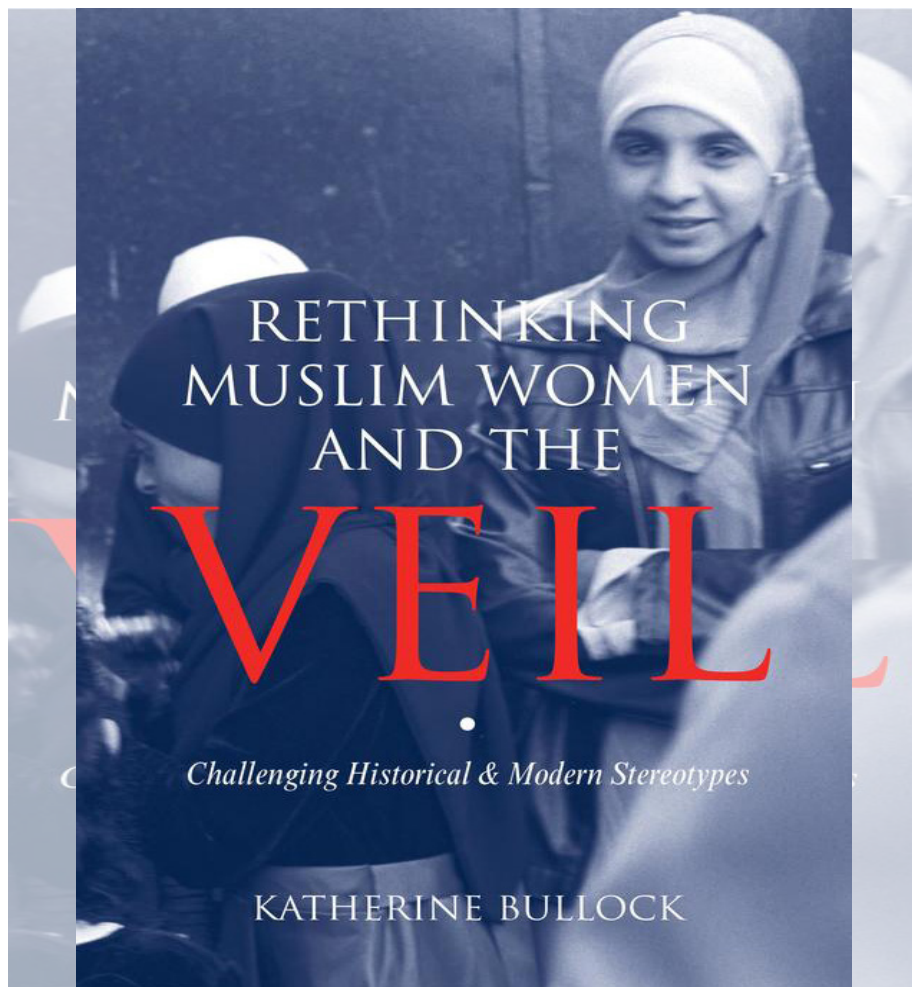

МУСЛИМА АЁЛЛАРНИ ҚАЙТА КЎРИБ ЧИҚИШ ВА РЎМОЛ

Тарихий ва замонавий стереотипларнинг қийинлиги

(ШТ) «Китобларининг қисқача сериялари»

МУСЛИМА АЁЛЛАРНИ ҚАЙТА КЎРИБ ЧИҚИШ ВА РЎМОЛ

Тарихий ва замонавий стереотипларнинг қийинлиги

Кетрин Буллок

Халқаро ислом тафаккури институти (ИИТ)

Бишкек 2022

УДК 297
ББК 86.38
К 37

Китоб хомийси:

Халқаро ислом тафаккури институти (ИИТ)
Херндон Виржиния АҚШ
Билимлар интеграцияси институти (ИКИ)
Гуржистон Тбилиси

Китоб муаллифи: Кетрин Буллок

Китобни ўзбекчага таржима қилган: Эшбоева Рахат: – Б.: 2022

Китоб муҳаррири: Мирзахидова Муяссар

Ушбу китоб муаллифлик ҳуқуқи билан ҳимояланган. Нашриётнинг ёзма рухсатисиз ҳамда лицензион шартномага асосланган қонуний истисно ва қоидалардан ташқари, китобнинг бирон бир қисми нашр қилиниши мумкин эмас. Ушбу китобда билдирилган қарашлар ва фикрлар муаллиф ёки нашриётнинг фикрларини ақс эттириши шарт эмас. Ташқи ва хорижий веб-сайтларда ношир URL манзилларнинг тўғрилиги учун жавобгар эмас ва бундай сайтлардаги материалларнинг аниқ ёки долзарблигига кафолат бермайди.

«Эҳсон Хайрия» жамоатчилик фонди томонидан нашр қилинган.

**Ушбу китоб Қирғизистон мусулмонлари диний идораси томонидан
тасдиқланган № 73**

**Муслима аёлларни қайта кўриб чиқиш ва рўмол: тарихий ва замонавий
стереотипларнинг қийинлиги (Uzbek)**

Кетрин Буллок

ИИТ «Китобларининг қисқача сериялари»

© Халқаро ислом тафаккури институти (ИИТ)

1443 АН / 2022 СЕ

Paperback ISBN 978-9967-08-970-9

**Rethinking muslim womenandthe veil: Challenging historical and modern
stereotypes (Uzbek)**

Katherine Bullock

ИИТ «Books-In-Brief Series»

The International Institute of Islamic Thought (IIIT)

1431 АН / 2010 СЕ

Paperback ISBN 978-1-56564-358-1

ИИТ

P.O.Box 669

Herndon, VA 20172, USA

www.iiit.org

Барча ҳуқуқлар ҳимояланган

ISBN 978-9967-08-970-9

УДК 297

ББК 86.38

КИТОБ БИЛАН ТАНИШИШ

1991-йили мен телевизорда янгиликларни томоша қилаётиб тасодифан ниқобга (рўмолга) кираётган турк аёлларини кўриб қолдим. Хафа бўлиб, ларзага тушдим. Бундай ҳолатни мен ёмон нарсалар ва уларнинг маданияти мияни ювиш деб ўйладим. Мен кўпгина ғарбликлар сингари, муслима аёлларни зулм қилинишига ва ниқоб (рўмол) уларнинг зулмининг тимсоли эканига ишонардим. Тўрт йил ўтгач, менинг худди мана шу жабрланган аёллар каби кийинган, дўкон деразасида ўзимнинг аксимни кўрганимдаги ҳайратимни бир тасаввур қилинг.

Исломни қабул қилганимдан сўнг тўрт йил ўтгач, магистратурада ўқиётганимда рухий сафарга чиқдим. Сафар мақсади Исломга ўтиш, ҳурмат, қизиқиш ва қабул қилишдан иборат эди. Табиийки, рўмол масаласи, аёллар учун асосий ўринга эга эди.

Ислом динининг илоҳий асосларига қизиқишимга қарамай, аёлларга нисбатан зулм қиладиган нарса мени қаттиқ ташвишга соларди. Мен ниқоб (рўмолни) маданий урф-одат деб ва муслима аёллари уни йўқ қилиши мумкинлигини ҳис қилардим. Улар менга Қуръон оятлари кўп мусулмон эраклар ва аёлларни беркитишга буюришга ишонишларини кўрсатди ва аслида менга бу оятлар муқовасини очиб берадиган нарса аниқ кўринди. Мен мусулмон аёлларга нисбатан тушқунлик ва ачинишни ҳис қилиб уйни айланиб чиқдим. Агар оятлар равшан бўлганида, уларда бошқа йўл йўқ эди: мўъмин бир муслима аёл учун ёпинчиқ керак эди.

Мен Исломни қабул қилиш-қилмаслик тўғрисида қарор қабул қилиш учун бу масалаларни бир четга суриб қўйишга мажбур бўлдим. Охир-оқибат, диннинг асосий илоҳий хабари – ягона Худо борлиги ва Муҳаммад (С.А.В.)* унинг сўнгги хизматкори ва элчиси эканлиги айтилган эди. Бир неча йиллик изланишдан сўнг менда бунга шубҳа йўқ эди... агар бу аёллар ва Ислом масаласи бўлмаганида эди.

* (С.А.В.) – *Соллаллоҳу алайҳи васаллам*. Аллоҳнинг саломи ва баракаси У билан бўлсин. Муҳаммад (С.А.В.)

Ва ниҳоят бир ярим йилдан кейин докторлик диссертациясига (июль, 1994-йил) ўтишга қарор қилганимда, менга ёқадими ёки йўқми, рўмол ўрашим керак деган қарорга келдим. Бу буйруқ эди ва мен унга итоат қилдим. Мен ўз гуруҳимдаги баъзи одамларни мусулмон бўлганлигим ва кейинги сафар улар мени кўрганида ўранишим ҳақида огоҳлантирдим. Айтишга ҳожат йўқ, одамлар жуда хайратда қолдилар ва бу маълум бўлганида (ва одамлар мени янги кийимимда кўрганларида) менга нисбатан душман муносабатида бўлишди. Қандай қилиб мен зўравон амалиётга қўл урган бўлардим, айниқса мен кучли ва садоқатли феминист сифатида танилган бўлсам? Қандай қилиб Ислом динини қабул қила оламан? Ҳам аснинг ҳозиргина нима қилганини эшитмаган эдимми? Мусулмон эркакнинг ҳозиргина аёлга нима қилганини эшитмадимми? Мен бу адоватга умуман тайёр эмас эдим ва метрода котиблар, амалдорлар, тиббиёт ходимлари ва бегона одамлар менга бундай муносабатда бўлишларига тайёр эмас эдим. Мен ҳам ўзимни худди шундай ҳис қилардим, лекин менга кўпинча нафрат билан муносабатда бўлишарди. Менга ўрта синф, оқ танли аёл каби муносабатда бўлишмади. Бу менинг биринчи шахсий камситиш ва ирқчилик тажрибам эди, бу менга аввалги имтиёзли позициямни илгари ҳеч қачон тушуна олмаган тарзда кўришга мажбур қилди.

Менинг янги муслима аёл дўстларим (шу қаторда кўплаб иймонга келганлар) менинг янги диним ва кенг жамоатчиликнинг ҳиссиётлари ҳақида муҳокама қилганимда, менга тасалли берди. Дўстларим бу вазиятни қандай ҳал қилишди, хайронман? Менга ўхшаб Торонтода ҳижоб (рўмол) ўрашни бошладиларми ёки мен хаддан ташқари сезгир эдимми? Одамлар ҳақиқатан метрога тикилишдими ёки бошқа нарсага қарашдими? Нега менга ачиниш ёки нафрат билан муносабатда бўлишди? Ушбу қийин пайтда мен докторлик диссертациясига мавзу қидирдим ва мен бир мунча вақт буни олдини олишга ҳаракат қилсам ҳам, рўмолга бўлган муносабат ўрганишга лойиқ мавзу эканлиги аён бўлди.

Нега ғарбда “рўмол” зулмнинг рамзи сифатида кўрилган? Нима учун ғарб Исломни бузиб кўрсатаётганга ўхшайди? Қандай қилиб

мен ва менинг дўстларим озод бўлган нарсага содиқ қолишимиз мумкин ва атрофимиздаги мусулмон бўлмаган жамият билан шундай катта тўқнашувдамиз? Нима учун одамлар бизнинг Ислом динимиз ва рўмолимизни билмас эдилар?

Ушбу китоб юқоридаги каби саволларга жавоб берадиган саёҳат натижасидир. Муслима аёллар ва никобни қайта кўриб чиқишнинг энг асосий мақсади бу парда зулми деган Ғарбнинг ғоясига қарши чиқишдир. Менинг асосий далилим шундан иборатки, Ғарбда рўмол муслима аёлларга нисбатан зулмнинг тимсоли деган кенг тарқалган фикр – бу қурилган тасвир, уни ўраганларнинг ҳаммасини акс эттирмайди. Ушбу қурилиш ҳар доим Ғарбнинг сиёсий мақсадларига хизмат қилган ва XX аср охирида ҳам шундай давом этмоқда. Бундан ташқари мен таъкидлайманки, рўмол зўравон эканлигидаги қарор “тенглик” ва “эркинлик” либерал тушунчасига асосланган бўлиб, унда “тенглик” ва “эркинлик” ҳақида фикрлашнинг бошқа йўллари истисно қилиб улар кийинишни ва рўмол ўрашни кўриб чиқишда янада ижобий ёндашувни таклиф қилади.

Кетрин Буллок тамонидан қисқартирилган наشري

*МУСЛИМА АЁЛЛАРНИ ҚАЙТА КЎРИБ ЧИҚИШ ВА РЎМОЛ:
ТАРИХИЙ ВА ЗАМОНАВИЙ СТЕРЕОТИПЛАРНИНГ ҚИЙИНЛИ-
ГИ*

ISBN hbk: 978-1-56564-433-5

ISBN pbk: 978-1-56564-932-8

2007

Биринчи боб

Мустамлака давридаги хижоб

Рўмол Ғарбда қачон зулм тимсолига айланди? Ғарчи мен бу ғоянинг келиб чиқишини аниқлай олмасам ҳам, XVIII асрга келиб рўмол аллақачон европаликлар томонидан мусулмонлар орасида золимона одат сифатида қабул қилинган эди. 1717-1718-йилларда британиялик Леди Уортли-Монтегю хоним дипломат ва мухтарам эри Эдвард Уортли-Монтегю билан Туркияга сафар қилиб, рўмол зўравон деган фикрга қарши чиқди. Туркияда рўмолни синаб кўргач, у аёлларга уйдан номаълум равишда чиқиб кетишига рухсат бергани учун уларга эркинлик берганини айтди. Бироқ XIV асрда рўмол каби зулм тушунчаси янги ва муҳим аҳамиятга эга бўлди, чунки бу Яқин Шарқнинг Европа мустамлакаси даври эди. Аҳмад ўзининг китобида таъкидлаганидек, мустамлакачилар Яқин Шарқдаги босқинчилик ва мустамлакани оқлаш учун қисман аёлларнинг мавқеига эътибор қаратдилар.

Мустамлакачилар даврида европаликлар, эркаклар ва аёллар, саёҳатчилар, рассомлар, миссионерлар, олимлар ёки феминистлар бўлсин, мусулмон аёллари ўзларининг маданияти томонидан зулм қилинаётганлиги тўғрисида битта фикрда эдилар. Рўмол мусулмон аёллари дуч келадиган кўпхотинлик, ёлғизлик, эркакларнинг осон ажралиши каби оддий таъқиблар рўйхатиغا киритилган. Аслида рўмол барча аёлларнинг таназзулга учраган ҳолатининг қисқариши учун ва Яқин Шарқдаги Европа маданиятларининг шарқона қарашларини кучайтирган бутун Ўрта Шарқнинг метафора (белгиси) си бўлди. Ғарб нафақат рўмолнинг зўравон табиатига ишонч ҳосил қилган, балки маҳаллий элиталарнинг шарқшунослик қарашларини ҳам уйғотди. Шунингдек, улар ўзларининг орқада эканликларига, аёллари таназзулга учраганликларига ва яхшиланиш учун ғарбнинг кўрсатмаларига амал қилишлари кераклигига ишонч ҳосил қилдилар. Кўргазма Ғарбни қўлга киритишга уринаётган элиталарнинг асосий вазифасига айланди. Шундай қилиб рўмол миллат тараққиёти ва регрессиянинг кучли белгисига айланди. “Модерниза-

ция”га олиб келган юқори синфлар бўлганлиги сабабли, рўмол билан боғлиқ мунозара, шунингдек, рўмол ва унинг эски рамзий маънолари (тақводорлик, бойлик, мақомнинг рамзи) билан боғлиқ бўлган синфларга қарши ҳужум эди. Пиёдаларга қарши чиқиш бир миллат халқлари ўртасида Ғарбга йўналтирилган элиталар ва мустамлакачилар маданиятини қабул қиладиган, мустамлакачилардан иқтисодий ва ижтимоий жиҳатдан фойда кўрган, қолганларга – пастки синфларга, анъанавий мусулмон ўқитувчиларга қарши бўрон очди ва мустамлакачилардан азият чекаётган бошқа одамлар ҳам Ғарб йўлларида бормадилар. Шундай қилиб, рўмол зўравонлиги ғояси ҳукмронлик ёки ҳеч бўлмаганда ҳукмронлик қилиш истагидан келиб чиққан фикрдир. Бу рўмол муслима аёлларга зулмнинг рамзи эканлиги ҳақидаги ғояни тарғиб қилувчи ҳар қандай далил шарқона ва мустамлакачилик фикридан келиб чиқади. Эҳтимол, шунинг учун ҳам рўмол ҳақидаги тортишувлар шу қадар ғазаблантирадиган даражада бўлиши мумкин. Аҳмаднинг таъкидлашича, рўмол мустамлака даври шарқий маъноларни акс этган. Бугунги мусулмон дунёсидаги ҳижоб бўйича кураш синф ва маданият ўртасидаги фарқларни акс эттиради.

Замонавийлик метафизикаси

Агар рўмол ғарбда камида 1700-йиллардан бери зўравонлик бўлиб ҳисобланган бўлса, XI асрнинг мустамлака даврида рўмол учун янги эътиборни жалб қилган воқеа нима бўлди? Мен бу бобда, рўмол табиати, унга ҳужум қилиш учун энг яхши шароит яратадиган ингибитор воситаси сифатини белгилайман. Ҳаракатдаги динамика замонавий мустамлакачилик даврида бошланган бўлсада, улар ҳозирги кунга қадар давом этмоқда ва замонавий рўмол ҳужумларини тушинтирмоқда. Менинг таҳлилима Тимоти Митчеллнинг Мисрни мустамлака қилишдаги “замонавий метафизикаси” Европа пирамидаси ўртасидаги тўқнашув ҳақидаги фикрни кенгайтиради: унда одам ўзини дунёдан ташқарида ҳис қила бошлайди ва гўё моддий дунёни худди расм (дунё кўргазма сифатида) каби тушунади, аммо у европалик бўлмаган метафизикага эга бўлиб у моддий дунёни расм сифатида намоёни этишга имкон бермайди.

Кўз қарашлик ва Ниқоб (рўмол)

Дунё миқёсидаги кўрғазманинг замонавий тажрибаси тўғрисида таъкидлашим керак бўлган нарса бу қараш учун устувор вазифадир: “Энди биз объектив халқмиз” деб 1851-йили ёзда “The Times” Буюк Кўрғазма муносабати билан ёзади. “Биз қўлларимизни шиша идишлар остига қўйиб, бизга қарашни истаймиз”. Митчелл таъкидлашича, бу “объективлик”нинг замонавий тажрибаси дунёни нейтрал жойдан пастга қараш ва томоша қилиш қобилияти. Кўзни рад қилиш учун яратилган дунё билан кимдир дуч келганида нима бўлади? Кўз қараш, кўриш лекин кўринмаслик учун “маҳаллий нуктаи назар”ни талаб қилади ва маҳаллий аҳоли ўзларини кўриш манзараси сифатида тақдим этадилар. Европалик бир меҳмонни мустамлака даврида Яқин Шарққа келганида, у ерда аёллар юзларини рўмол билан ёпганда қанчалар ҳафсаласи пир бўлганини кўриш осон. Аёллар ўзларини кўрғазма сифатида тақдим этмайдилар. Улар яшаган уйлар (панжара кўчага қараган деразалар тепасида), шунингдек, эркаклар ва аёлларнинг бўлиниши бунга рухсат берилмаган.

Ёпик (рўмолдаги) аёллар дунё кўрғазмасининг барча талабларини буздилар, улар кўринмас эдилар, лекин кўришар эди ва улар ўқиш мумкин бўлган расм эмас эди. Улар ўзларини меҳмонларга таклиф қилишдан бош тортган сирли мавжудотлар эди.

Мен учун бу европалик кампаниянинг рўмолга қарши муҳим жиҳати. Европаликлар Яқин Шарққа цивилизациянинг энг юқори поғонада эканликлари ҳақида ишончли маълумот билан келганлар, аммо бу эътиқод Яқин Шарққа етиб борганидан кейин беқарорлашган. Қандай қилиб номаълум мавжудотлар устидан ҳокимиятни кўтариш ёки ўрнатиш мумкин (чунки улар кўринмайди ва тасвир сифатида тушунилади)? Кўз билан кўринмайдиган, томоша сифатида қабул қилинган нарсани бошқариш мумкин эмас эди. Бундан ташқари европаликлар ниқобланган аёллардан хавотирда эдилар: европаликлар ўзларини кўринмайдиган аёллар тарафидан кузатилаётганларини билишарди. Бу европаликларга нисбатан аёлларга бир оз куч берди. Бу кўринмайдиган ҳолда кўриш учун юқори ва қуйи даражадаги муносабатларнинг кутилган ўзгариши эди. Менинг баҳсимнинг

моҳияти – европаликлар ўч олишди. Улар рўмолга хужум қилдилар ва уни йиртишга уриндилар ва аёлларни кўришга бор қучларини сарфлашди. Улар аёлларни яланғоч ва бошқа тарзда ечинтирилган ҳолда расмлар ва фотосуратларини фош қилишди. Шундай қилиб муслима аёлларини кашф қилиш сафари бошланди.

Хулоса

Моддий нарса ва номоддий тузилма ўртасидаги фарқ сифатида тушуниладиган “замонавийлик метафизикаси” Яқин Шарққа ташриф буюрган европаликларни рўмолга хужум қилишга ундади. Шарқнинг шарқона қарашлари, хусусан, Шарқнинг ўзига хос қуйилиги ва Ғарб цивилизациясига бўлган эҳтиёж илгари сурган лойиҳани яқунлаган европаликлар учун рўмол тўсиқлик қилди. Мустамлака нутқида шарқий таназзул ҳақидаги фикрлар ва мустамлакачилик мунозараси тараққиётнинг бошланиши сифатида аёлларнинг мавқеига эътибор берилди. Маҳаллий элиталар замонавийлаштиришга уринишларида рўмол ва ҳарам каби баъзи бир амалиётлар ҳақида Европа тушунчасидан фойдаланишган. Рўмолнинг қадимги ва ҳозирги кунгача маъноларига тақводорлик, бойлик ёки мақомнинг рамзи сифатида рўмол, зулм ва орқада қолишни билдирувчи маънолар ҳам қўшилди. Янги маънолар эски маъноларни алмаштирмади, фақат синф позициясига боғланган янги қаватни яратди. Шундай қилиб, Ғарбий элита озчиликлари ва Ғарбий бўлмаган элита кўпчиликлари ўртасида тафовут ўсди. Аҳмаднинг сўзларига кўра, ҳижоб ҳақидаги нутқ мустамлакачилик ҳукмронлиги, қаршилик тарихи, унинг атрофидаги синфий кураш билан боғлиқ. Бу динамика бугунги кунда муслмон дунёсидаги курашни жонлантирмоқда.

Иккинчи боб

Торонтода ҳижоб кийиш ҳақидаги фикрлар ва тажрибалар

Мен ҳижоб кийишни бошлаганимдан кўп вақт ўтмай, Канаданинг (Квебек, Канада) Монреал шаҳридаги иккита мактаб қизлари рўмолни ечишдан бош тортгани учун мактабдан уйларига жўнатилди. Ушбу воқеалар ҳижобнинг аҳамияти ва унинг Канада жамиятидаги ўрни тўғрисида бутун Канада бўйлаб тортишувларга сабаб бўлди. Канадада рўмолнинг аҳамияти тўғрисида мунозаралар, чет эл амалиётига асосланган эди ва канадаликлар уни ҳақиқий деб тан олишлик-олмаслик тўғрисида қарор қабул қилишлари керак эди. Канада Радиоэшиттириш Комиссиясининг (СВС) тергов ҳисоботида: “Канадалик аёлнинг ҳижоб литмус синовидан ўтиши мумкинми”? Депортация қилинган қизларнинг Канадалик эканлиги (туғилиб ўсганлиги) ноўрин бўлиб туюлди. Джеффри Симпсоннинг "Globe va Mail" газетасида эълон қилган мақоласида ҳижоб аниқ муслима аёлларга нисбатан таъқиб қилиниш белгиси бўлганига ишора қилиб, икки аёл ўртасида ғазаб қўзғатиб, муслима аёлларга ҳижобда юришга рухсат берилиши кераклигини айтди. Ушбу оммавий мунозарада яширин бўлган нарса – муслима аёлларнинг ўзларининг овозлари эди. Мазкур боб канадалик мусулмон аёлларининг овозини тақдим этиш орқали бу бўшлиқни тўлдиришга ҳаракат қилади. Мен уларнинг барча мусулмонлар ҳақидаги қарашларини умумийлаштирмайман.

Менинг мақсадим шунчаки ҳижоб ҳақида бир неча муслима аёлларнинг фикрлари тўғрисида тўлиқ маълумот олиш эди. 1996-йилнинг май ва июль ойлари орасида мен Канаданинг буюк Торонто (Онтарио) шаҳрида яшаган ўн беш сунний ва битта исмоилий аёл билан суҳбатлашдим. Ўн олтитадан олтитаси Исломни қабул қилишди. Ўн киши ҳар доим ҳижобда юрган (улардан бештаси ўзгарган) ва беш киши баъзида ҳижоб кийган. Ушбу аёлларнинг фақат иккитаси келажакда тўлиқ ҳижоб кийишга интилмадилар. Сунний ўн беш мусулмондан фақат биттаси беш вақт намоз ўқимаган, шунинг учун

қолганлари (Нух, ўз диний жамоасида фаол бўлган исмоилийлар) бошқа одамлар диндор деб билишган. Шимолий Америкадаги уламоларнинг фикрига кўра, улар Шимолий Америкадаги озчиликнинг таркибидаги кичик бир қисми, масжиднинг фаол иштирокчилари тахминан 1,5 фоиз. Суҳбатдошларимни анонимлигини сақлаб қолиш мақсадида уларга тахминий тахаллусларни бердим.

ҲИЖОБНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ

1. Нима учун ҳижоб?

Канадаликлар баъзан ҳижобдаги муслима аёлларга: “Бу ер Канада. Сиз бу ерда озодсиз. Сиз бу нарсани бошингизга кийишингиз шарт эмас”, – дейишади. Бундай шарҳларнинг мақсади ушбу маълумотни етказиб бериш услубига қараб қулгили ёки хафа бўлиши мумкин. Бир куни Жанубий Осиёлик Нур исмли талаба кутубхонанинг ошхонасида кучли тўқнашувга дуч келди: унинг олдига кекса бир аёл келиб душманлик билан мурожаат қилиб, нега Нур Канадага қолоқлик олиб келганини сўради. Аёлнинг таъкидлашича, улар Канадада аёллар ҳуқуқлари учун ҳақиқатан жуда кўп меҳнат қилишган ва ҳижоб кийиш буларнинг ҳаммасини йўқ қилади. Бир марта Нур диққатни жалб қилиш, ўзини нафратнинг энг осон нишонларидан бири эмаслигини баёнот берганида, аёл тинчланган бўлиб кўринди, аммо у ҳали ҳам ишонмаган ва нима бўлишидан қатъий назар, ҳанузгача Нурнинг ҳижоб киймаслиги керак, деб ўйларди. Нур диний сабабларни келтириб, Канадалик мусулмон бўлмаган аёлга нима учун Канадада ҳижоб кийганлигини тушунтиришга ҳаракат қилди. Менинг барча суҳбатдошларим, ҳатто камдан-кам ҳолларда ўранадиган Фотима ва кун бўйи ўранмаган ва буни қилишга интилмаган бошқа аёллар, ҳижоб кийиш диннинг бир қисми деб ўйлаганлар. Мен улардан диннинг бир қисми деб ўйлаган нарсаларини сўраганимда, улар бу Қуръонда, Худо буни Қуръонда буюрган ва ҳоказо деб, инглиз динини қабул қилган Бассим руҳида жавоб беришди. Исломда аёл балоғатга етганида, юз ва қўлдан бошқани кўрсатмаслиги тўғрисида ҳадисларда ҳам эслатиб ўтилган.

2. Анъанавий (яъни хаёлий, эркакча) талқин

Аёл олимлар, ниқоб ҳаракатини ўрганиш бўйича кўплаб тадқиқотлар муаллифлари суҳбатдошларининг гапларини ва Қуръони Карим буюрган нарсани рад қилишмоқда. Бу олимларнинг нуқтаи назари бўйича, Қуръон мусулмонлар таърифлаган кийимни эмас, балки оддийгина кийинишни талаб қилади.

Тафсирдаги фарқларга яқинлашишнинг энг яхши усули Карамнинг мисрлик феминизмни ўрганишида намуна қилинган. Гарчи у исломий аёлларнинг шарҳлари Қуръонда ёзилганлиги ҳақидаги талқинига қўшилмасда, уларнинг методологиясига чуқур ҳурмат билан қарайди. “Бу 22 хийлаи-найранг билан боғлиқ бўлган одатий ҳолат эди: Исломий эътиқод билан ўсган муслима аёл сингари, улар ишлатган талқинларни қабул қилолмасам ҳам, уларнинг исломий асосларининг (яъни Қуръоннинг) қонунийлигини инкор этолмадим”. Карам шуни таъкидлайдики, ўранганлар ҳам ва ишонмаганлар ҳам сохта онг билан алданган.

Ёпинишни танлаган аёллар сохта онгдан азият чекишади деган фикр Ғарбда жуда кучли. Университетда ҳижоб кийишни бошлаганимда, синфдошларимдан бири дўстимга: “У жабрланганини билмайди-ми?” – деб айтибди. Бироқ ҳеч бир аёл, айниқса Ғарбда улғайган ҳолда, ўрнатилган тартибларни ўраб турган мусулмон жамоасининг ичида ҳам, ташқарисида ҳам барча тортишувлардан хабардор бўлмасдан ушбу кунларни танлай олмайди. Ўраниш мусулмон дунёсида қадимий анъанага эга. Бу борадаги масала жорий музокараларга нисбатан янги бўлиб, Ғарб билан мустамлакачилик тўқнашуви тўфайли вужудга келди. Канадада яшаб, кенг жамоатчилик томонидан салбий баҳо берилганлиги ва одатда, унга ҳамроҳ бўлган таъқиб ва камситиш тажрибаси ҳисобга олинган ҳолда, ҳижоб кийишга қарор қилиш осон эмас.

Мен суҳбатлашган аёллар, уни нима учун кийишлиги кераклиги ҳақида ҳақиқий тасаввурга эга бўлмасдан кун бўйи кийиб юришга қарор қилишмади. Қайта ниқоб ҳаракатини ўрганиш бўйича тадқиқотчилар аёлларнинг ҳижоб кийиш учун турли хил сабабла-

ри борлигини сиёсий намоишлар, иктисодий нуқтаи назардан тақводорликка қадар кўрсатди (3-чи бобга қаранг). Сухбатдошларим Қуръоннинг турли талқинларини ўрганиб чиқиб, улар учун энг муҳим бўлганини танладилар. Уларнинг барчаси аёллар сочларини ўрашни талаб қилувчи Қуръон оятини тўғри эканлигига ишонишди.

Жамиятда Ислом дини бузилиш ва аёлларга нисбатан зўравонликни тарғиб қилувчи ёмон дин бўлиб ҳисобланади. Аммо мен ўрганаётган аёллар учун ҳижоб зулм ёки терроризмни англамайди, балки поклик, камтарлик, муслима аёлнинг ўзига хослиги ва Худога итоат қилиш ва мусулмон эканликларини тасдиқлайди. Улар ҳижобларида хотиржамликни ҳис қилишди ва уни кийишдан завқланишди. Улар ҳижобнинг жамият учун фойдаси борлигига қатъий ишонишди, чунки ҳижоб эркак ва аёл ўртасидаги ўзаро муносабатларни олиб ташлади, улар ўзларини жинсий алоқа объектлари эмас, балки шахс сифатида кўришни ва аёллар яшайдиган жамиятда салбий ҳасад ва рашк туйғуларини камайтирди. Агар феминистик методология ва эпистемологиялар билим асоси сифатида бирор бир нарсани англагач, ҳижобнинг ушбу қадриятларига жиддий ёндашиш ва аёллар ёлгон эътиқодлари учун масхара қилинмаслиги керак.

Учинчи боб

Ҳижобнинг бир неча маънолари

Ғарбда қабул қилинган ижтимоий мураккаблик ва унга кўра рўмол (гўё фақат битта тури) Исломдаги аёллар зулми тимсоли эканлиги ҳақидаги доноликни акс этмайди. Ушбу китобдаги менинг вазирам – ҳар бир рўмол ўраган аёл буни зўрлик билан мажбурлаш туфайли қилган ва рўмол унинг Исломдаги зулмини акс эттиради деган умумий ғарб фикрга қарши чиқиш. Ушбу бобда ҳижобнинг бир қанча маъноларига эътибор қаратилган бўлиб, кузатувчи унда битта маънони ўқимаслик кераклигини ва “рўмол зўравон” деган маънони англаувчи Ғарбдаги аёлларга қилинган адолатсизликни (масалан Франция ва Квебекдаги мактабдан ҳайдалган қизлар ва иш

жойларида камситиш ва таъкибга учраган муслима аёллар) ёритиб беради. Бу ерда ҳижобнинг маъноси ва фарқига қараб ўзгариб турадиган ҳижобнинг кўп маъноларини намойиш этиш учун бошқа мамлакатдаги муслима аёлларнинг амалиётлари таҳлил қилинади. Мен академик тадқиқотлардан аёлларнинг турли хил мотивларини қамраб олишга қаратилган инкилобий норозилик, сиёсий норозилик, дин, ижтимоий соҳага доимий кириш, шахсий ўзига хосликни ифода этиш, урф-одатлар ва давлат қонунлари, еттига асосий мавзуларни ажратдим. Табиийки, мен аниқлаган мавзулар орасида баъзи кесишмалар мавжуд ва биттаси бир аёлга тегишли бўлиши мумкин. Кейинги бўлимда мен ушбу изланишлардан олинган мавзулар билан таништираман. Кейин мен замонавий Ғарб оммавий ахборот воситаларининг одатда ҳижобга тегишли маъноларига қарадим. Бу намойишчиларга Ғарбдаги оммавий ахборот воситалари томонидан яратилган ҳижобнинг тасвири ҳаддан ташқари салбий ва аёлларнинг нуқтаи назарига боғлиқ эмаслигини айтишга имкон беради.

Ўранишга сабаблар

(1) Инкилобий норозилик: Жазоирнинг 1950-йилларда ва 1970-йилларда Эронда мустақиллик учун кураш даврида илгари ушбу мавзунини ёритмаган аёллар зўравон ҳукуматларни ағдариш учун ниқоб/рўмол ўраб олишди. Бу билан мустамлакачиликка ҳамда Ғарбнинг хайрихоҳ элитаси тузумига ва унинг тарафдорларига қарши эканлигини намойиш этди.

(2) Сиёсий норозилик: Аёллар элитанинг ғарблаштириш ва ғарбий неоперализм дастурларига қарши сиёсий норозилик сифатида, улар ҳозирги сиёсий вазиятдан ёки давлат томонидан олиб борилаётган сиёсат ва тижорат билан Ғарб томонидан ўз мамлакатларига технологик, сиёсий ва ижтимоий босқинчиликка рози эмасликларини билдириш учун ҳаракат қилдилар ва ҳижоб кийдилар.

(3) Диний: Ғарблаштириш ва дунёвийликка қарши сиёсий норозиликнинг ажралмас қисми бу Ислом сиёсий, ижтимоий ва иқтисодий тизимга мос ва ижобий вариант эканлигига ишонишдир. Кўпгина аёллар ушбу халқаро ҳаракатнинг қақриқлари асосида эркаклар ва

аёллар учун Исломий кийим кодексига риоя қилишга қарор қилишди.

(3.1) Жамиятни такоммиллаштириш: Ғарблаштириш ва дунёвийлаштиришдан воз кечиш, шунингдек, Исломни альтернатива сифатида қабул қилиш мавзулари билан бир қаторда, ҳижоб киймаган аёлларнинг жамиятни яхшилашда фаол иштирок этишлари ҳақидаги фикри ҳам кенг тарқалган. Шу нуқтаи назардан, ҳижоб ижтимоий синфларнинг мувофиқлигини идеал тарзда англатади. Уильямс Мисрда аёллар ҳижоб кийганликларини жамиятни тузатиш, унинг парчаланишини олдини олиш, инқироздан қутилиш йўли сифатида ҳисоблашларини аниқлади.

(4) Жамоат соҳасига доимий кириш: Сўнгги йилларда ўз ишлари билан шуғуллана бошлаган аёлларнинг ҳаммаси ҳам диний эътиқод туфайли бундай қилмаган. Ҳеч қачон ибодат қилмайдиган баъзи аёллар ҳижоб жамоат соҳасидаги ҳаракатланиш ва иш қидириш, ҳурмат қозониш ва эркакларнинг ҳақоратига қарши курашни осонлаштиришини аниқладилар.

(5) Шахсий идентификацияни ифодалаш. Айниқса Ғарбдаги мусулмонлар учун ҳижоб кийишнинг яна бир сабаби, ўн олти ёшида ёпина бошлаган Британия-Осиёлик иккинчи авлод аёлларидан бўлган Надия сингари “рўмол ўраш менга ўзимга хос бўлган ҳиссиёт бағишлайди, бу хослик мен ва диним учун муҳим белги” – деб шахсий гувоҳлик беришидир.

(6) Одатий: Кўп муслима аёллар ўзларининг оилалари ёки жамиятларининг урф-одатлари ва маданиятини ҳурмат қилиш учун ҳижоб киядилар. АҚШ да бакалавр даражасига эга бўлган Саудия Арабистонлик 35 ёшдаги ўқитувчи: “Ҳа, мен никобни (рўмолни) ишончга асосланган ҳолда кияман”, – деганида, Аль-Мунажид ундан “Ўз эътиқодингизни нимага асослайсиз”, – деб сўради ва у “Мен ўз урф-одатларимга содиқман”, – дея жавоб қилди.

Рўмол ўраш саудиялик аёлнинг ўзига хос хусусиятларидан биридир. Бу менинг Саудия маданияти меъёрлари ва қадриятларига мос эканлигининг аниқ исботи ва мен қизимга ҳам уни ўрашни ўргатаман.

(7) Давлат қонунчилигининг талаби: Давлат қонунларига биноан, масалан 1979-йилдаги инқилобдан кейин Эронда ва 1998-йилда Толибон ҳокимият тепасига келганидан кейин Афғонистонда талаб қилинди.

Ҳижобнинг маъноси: Ғарб оммавий ахборот воситаларининг нақтаи назари

Сабабларнинг мураккаблиги, ёритиш қийматлари, ғарб оммавий ахборот воситаларининг важлари, ёритиш қадриятлари ўртасидаги фарқларни намоиш этиш жуда осон. Ғарб оммавий ахборот воситалари учун ҳижоб умуман Исломнинг (ҳозирги ислом фундаментализми) даҳшатлари, терроризм, зўравонлик, ваҳшийлик ва орқада қолишни англатади. Бу олдиндан аниқланган шакл бўлиб, унда эмпирик тафсилотлар танланади. Мустамлакачилик давридаги каби, рўмол бутун Шарқнинг метафораси бўлган ва 90-йилларда “рўмол” сўзи Ислом фундаментализмининг барча даҳшатлари учун сценарий бўлиб қолган эди. Сарлавҳаларда: “Исломнинг яширин таҳдиди”, “Рўмолдаги аёллар: Исломий жангариларнинг аёлларни расмий куллик асрига қайтаришгани”, “Рўмол. Изоҳ: Исломчилар қандай қилиб бизга кириб келишябди?”, “Исломнинг яширин таҳдиди”, “Иймон ҳаракати ёки жамият учун хавфли таҳдидми?”, “Янги қонун: ниқоб тақинглар ва тирик қолинглар”, “Рўмол билан ўранган аёллар” ва Вазирнинг: “Мусулмон ниқоби – француз мактабларидаги уйғунликка таҳдид”, – дегани эълон қилинади.

Шундай қилиб ҳижоб Исломдаги аёлларнинг пастлиги ҳақидаги даъволар билан боғлиқ. Ушбу рўмол аёллар зўравонлигининг ёритиб турадиган, у истамаган аёлларга турли усуллар билан порахўрлик, таҳдид ва ҳақиқий зўравонлик белгиси деб қабул қилинади. Аммо юқорида кўрганимиздек, мусулмон мамлакатларида кўплаб аёллар ҳижобни ўз хоҳишлари ва ишончлари билан кийишади. Скроггинс, Гудвин ва Брукс қўлларида бу аёллар энг яхшиси аҳмоқона, алдан-

ган ёки ғалати кўринади ва энг ёмони, аёлларга қарши қаратилган мафқурани кўллаб-қувватлаганликлари учун эркаклар сингари бир хил жавобгар ва айбдор бўлган Ислом мафқурачиларига дуч келади. Юқорида муҳокама қилинган академик машғулотларда фаол қатнашган ёшлар, уларнинг ёши ва ижтимоий-иқтисодий шароити туфайли экстремизмга осонгина жалб қилиниши Гудвиннинг тадқиқотида келтирилган. Уларнинг кўпчилиги юқорида айтиб ўтилган олимлар билан суҳбатлашишдан қочишган. Брукс кўлида улар ўз мамлакатини вақт ўтиши сайин орқага суриб, умидсиз келажакнинг хабарчиси сифатида тақдим этилади. Мак Леоднинг таъкидлашича, куйи синфдаги Қоҳирадаги янги ниқоб, Мисрдаги Исломий ҳаракат билан бевосита алоқаси йўқлиги ёки Зухур ва Ругнинг ижтимоий-иқтисодий шароитдан кўра тақвога урғу бериши ёки Бреннернинг ява аёллари ўзларини қайта тарбиялашга ва ўз жамиятларини яхшилашга интилаётган дунёқараш, оқилона ва замонавий аёллар сифатида тушуниши каби илмий изланишлар ҳақида ҳеч қандай тушунтиришлар ёки фарқлар мавжуд эмас.

Тўртинчи боб

Мернисси ва рўмол ҳақидаги мунозара

Марокашлик феминист Фотима Мерниссининг “Рўмолнинг ортида”, “Рўмол ва Эркаклар элитаси” деган иккита китобида Ғарбда рўмолнинг маъноси ҳақида кенг муҳокама қилинади. Иккала китобда ҳам Мернисси рўмол аёлларга нисбатан адолатсизлик эркак кучининг рамзи эканлигини таъкидлайди. Менинг китобим рўмол стереотипини золим деб билишга қаратилганлиги сабабли, Мерниссининг ушбу икки китобида келтирган асосий далилларини танқидий равишда рад этиш жуда муҳимдир.

Мернисси ва методология

Фатима Мерниссининг Марокашда ўсиб-улғайганидаги бошидан кечирган шахсий жароҳати кўплаб ёзувлардан ҳеч қачон четда қолмайди. Мерниссининг автобиографиясидаги латифалар унинг

алоқаларини жуда яхши мунаввар қилади. У ҳали тўққиз ёшига тўлмаганида, унинг амакиваччалари қора сочлардан ва қора кўзлардан нафратланган ва қора сочли аҳоли пайдо бўлган ҳар қандай жойларга самолётлардан бомба ташлаган Гитлердан ўзларини Иккинчи Жаҳон уруши пайтида ҳимоя қилиш учун, соч рангларини ўзгартириш ёки уларни ёпиш керак деган хулосага келишди. Мернисси онасининг рўмолларидан бирини ўрашни бошлаганда, ғазабланган онаси уни бошидан йиртиб ташлаб: “Ҳеч қачон бошингни ёпма! “Мени тушунабсанми? Ҳеч қачон! Мен рўмол билан курашсам, сен уни ўрайсанми?! Бу қандай бемаънилик?” – деб бақирди. Ҳатто Олмониянинг қудратли қироли Гитлер сизнинг орқангизда бўлса ҳам, сен унга очиқ сочларинг билан дуч келишинг керак деди. Бошингни ёпиб яшириш ёрдам бермайди. Бошни ёпиш аёлларнинг муаммоларини ҳал қилмайди. Сенинг бувинг ва мен бу бошни ўрашдан етарлича азоб чекдик. Биламизки, бу бирор нарсани ҳал қилмайди. Мен қизларимнинг бошларини баланд кўтариб, Аллоҳнинг сайёрасида юлдузларга қараб юришларини хоҳлайман.

Шундай тушунтиришлардан сўнг ёш бола ёпинишга салбий (ёки ноаниқ) муносабатдан бошқа нарсани кўрадими? Ёш аёл орқада қолмасдан ёки миллатчиликка қарши курашмасдан ёпинишни хоҳлаганини ҳал қила оладими? Мернисси ҳали ҳам ушбу хотиралардан шикастланмоқда: бутун вужуди оғриғининг сабаби, уни ўзгартириш ва даволаш усулини қидирмоқда. Ким бундай тизимни айбламайди? Унинг синфидаги аёллар саводсиз бўлган ва уларга ташқарига чиқишга рухсат берилганида юзларини ниқоб билан ёпишлари керак эди ва буни аёлларга бўлган зулм билан рўмолни тенглаштиргани очиқ-ойдин. Муаммо шундаки, Мернисси Марокаш тизимидаги ниқоблаш тажрибасини ниқоблашнинг тажрибаси ёки рўмолнинг ички ҳақиқий маъноси билан тенглаштиради. Мернисси ниқобга оид исломий амалиётларнинг кўпайишини (ва учинчи бобда айтилганидек, шунинг учун уларнинг маънолари) ва ҳижобга оид исломий маърузаларнинг кўплигини тан олмаслигини кейинчалик батафсилроқ тушунтираман.

У XX асрдаги Марокашнинг ижтимоий, сиёсий ва иқтисодий тизими VII асрдаги Араб тизими билан таққослайдиган ақидавий ёндашувга асосланиб, XX асрда Муҳаммад (С.А.В.) пайғамбарнинг Марокашга олиб келган натижа исломнинг ижобий идеали сифатида тақдим этган ғояни илгари суради. У, шунингдек, Марокашга олиб келган натижаларни бутун мусулмон оламида гўё Индонезия, Бангладеш, Марокаш, Саудия Арабистони, еттинчи аср Арабистонидаги биринчи мусулмон жамоасига ўхшаш тизимлар ва бошқа шу каби мусулмон ижтимоий тартибини олиб борган натижалар билан тенглаштириб, рўмолнинг муҳимлиги ҳақида гапирди.

Шундай қилиб менинг Мернисси билан асосий келишмовчилигим куйидагилар: Диний рамзларнинг маъносига жиддий ёндашув, одамларнинг турли вақтда ва турли жойларда Исломни қандай қабул қилганликларини контекстуал ҳал қилишга имкон бермайди; Рўмол атрофидаги мулоҳазаларнинг кўплигини тан олмайдиган қисқартириш.

Ҳижоб Ислом томонидан аёлларга нисбатан зулмнинг тимсоли деган салбий стереотипга қарши туриш учун, Ислом Мерниссининг аёлларга нисбатан душман деб билган жамият турини талаб қиладими ёки аёлларга кўпроқ мос келадиган муқобил қарашлар мавжудми деб сўрашга тўғри келади. Ушбу бобда мен Мерниссининг Исломнинг аёлларга нисбатан қарашлари ҳақидаги далиллари, Исломнинг манбаалари, Қуръон ва ҳадислар (Муҳаммад (С.А.В.) пайғамбарнинг сўзлари) томонидан зиддиятга учраганлигини исботлайман. Мернисси билан менинг мунозараларим, мусулмон аёллари жамиятларига нисбатан репрессив ҳаракатлар ёки нутқларни ўзида муҳассама этганлигини инкор этмаслик. Мен у билан баҳс-мунозараларим (Қуръон нуқтаи назардан аёлга қаршими ёки йўқми?) меъёрий Ислом тўғрисида. Қуръоннинг аёлларга маъқул бўлган талқини Мерниссининг нуқтаи назарига ҳам, аёлларни сиқадиган Қуръоннинг бошқа талқинига ҳам зиддир.

Қуръон ва суннатда аёллар ва шахвонийлик

Мерниссининг рўмолга қарши иши унинг ислом аёллари шахвонийлиги билан халққа хавфли эканлиги ва шунинг учун уни назорат қилиш керак деб билади. Бундан ташқари ислом “аёллик”ни илоҳийликка қарши ёки хаёлпараст деб билиб, эр-хотин ўртасидаги жинсий алоқага қарши. Аёллар эркакларнинг Худо билан бўлган муносабатларига таҳдид солади, шунинг учун уларни яшириш, изоляция қилиш ва мусулмон жамоасидан чиқариб юбориш керак.

Ушбу далилларнинг ҳеч бири Қуръон ва Суннатни диққат билан ўқиш орқали тасдиқланмайди. Уинтер таъкидлагандек, Исломда “жинсий муносабатларга ижобий муносабат” мавжуд ва бунга Имом Нававийнинг: “Барча иштаҳа қалбни қаттиқларштириб, бундан мустасно шахвоний истак уни юмшатади”, – деган баёноти мисол бўлиб хизмат қилади. Қуръонда аёллар ҳақида хавфли жинсий мавжудотлар ҳақида ҳеч нарса айтилмаган. Аксинча, эркаклар ва аёллар бир-бирига ўхшаш ва битта жондан яратилган ва иккаласи ҳам илоҳий нафасни олувчи деган тушунча мавжуд (Хўш Ислом аёлликни қандай қилиб Худога қарши деб билади?). Қуръон никоҳда ўзаро севги ва ҳамжиҳатликни таъкидловчи оятлар билан тўла; бу уларнинг эътиборидан четда қолганлиги ажабланарли (мисол Қуръон, 30:21). Қуръонда эр ва хотин ўртасидаги ўзаро муҳаббат, эътибор, раҳм-шавқат ва уйғунлик тасвири Мерниссининг нуқтаи назаридан жуда йироқ: “Мусулмон низоми цивилизациянинг ҳалокатли душмани сифатида, умуман эркак ва аёл ўртасидаги муҳаббат, хусусан эр ва хотинни қоралайди”.

Таъкидлаш керакки, Исломда тана ва унинг орзулари ҳақида ёмон ёки исталмаган нарса йўқ. Аёл, агар у йиқилишда иштирок этса ҳам жаннатдан ҳайдалиш учун жавобгар эмас. (Одам а.с.) Ҳеч қандай гуноҳ йўқ (Худо уларни дарҳол кечирди) ва бошқа диний урф-одатлардаги каби бу ҳаракат туфайли унда ҳеч қандай нопоклик йўқ. Ҳақиқатдан орзу шайтон ҳам ва яхшиликка интилиш ҳам эмас. Бу фазилатни белгилайдиган контекст. Яъни никоҳда жинсий истакнинг рўёбга чиқарилиши рағбатлантирилади ва мукофотланади, никоҳдан ташқари шахвоний истакни қондиришдан қайтарилади

ва жазо берилади. Мўминнинг ҳаётидаги ҳар қандай ҳаракат тўғри ният билан қилинган бўлса – бу ибодат бўлади. Шундай қилиб, жинсий алоқа Аллоҳ ва аёллар ўртасидаги қарама-қаршиликнинг ифодаси эмас, агар бу қонуний иш бўлса, эркак ва аёлга Худо томонидан мукофот олиб келади. Демак, ҳижоб аёлларга қарши бўлган, аёлликни йўқ қилишни ёки аёлларни иймонлилар жамоасидан чиқаришни ҳоҳлайдиган дин рамзи эмас.

Хулоса

Мерниссининг рўмол аёлларни эътиқоддан, жамоат жойларидан ва ҳоказолардан маҳрум қилади деган баҳси, учинчи бобда муҳокама қилинган аёлларнинг ва иккинчи бобдаги суҳбатдошларимнинг фикри ва хатти-ҳаракатлари билан рад этилади. Ўранган аёлларнинг овозларига эътибор бермасдан ва уларни пассив қурбонларга айлантиришда Мернисси “ниқобланган аёл”нинг мустамлакачилик ва шарқшунослик нуқтаи назарини қайта ёзмақда. Унинг қарашлари ўзгарувчан бўлиб, рўмолнинг ижтимоий-манتيқий мураккаблигини инobatга олмайди.

Агар унинг Исломда аёллик ва илоҳийлик ўртасида қарама-қаршилик бор деган хулосасига келсак, у аёлларни ҳижобда бўғилиб, ҳижобга солинмаслиги (ва шу сабабли таҳқирланишини) талаб қилади, агар мен баҳслашаётган бўлсам унда ҳижоб бошқа маънога эга бўлиши мумкин.

Бешинчи боб

Муқобил рўмол назарияси

Ушбу китобнинг фикрларидан бири шундаки, ижтимоий контекст ҳижобга оид маъноларга таъсир қилади. Ушбу бобда мен ХХI асрнинг истеъмолчи капиталистик маданияти учун ҳижобнинг аҳамияти тўғрисида ижобий назарияни ишлаб чиқишни мақсад қиламан. Мен капитализм танага ва моддийликка кўпроқ эътибор берганлиги сабабли, ҳижоб кийиш аёллар учун куч ва озод қилув-

чи тажриба бўлиши мумкинлигини тасдиқлайман. Мен ҳижоб ҳар иккала нарсанинг зарарли томонларига қарши курашишнинг кучли усули эканлигини исботлаш учун эркак нигоҳи ва аёл танасини капитализм билан тўлдириши ҳақидаги феминистик далилларни таҳлил қиламан. С, D ва E бўлимларида мен ҳижобнинг аёлликни бузадиган, аёл жинсий безакларини яратадиган ва уларнинг танловини рад этадиган либос сифатида баъзи кенг тарқалган танқидларни нотўғрилигини исбот қиламан. Боб F қисми билан тугаб, унда ҳижоб замонавий диний нарсаларнинг ҳалокатли оқибатларига қарши туришга ёрдам берадиган эътиқод анъаналарининг эшиги сифатида тақдим этилади.

A. Ҳижобда Озодлик

B. Ҳижоб ва эркак қиёфаси

Асосий оммавий ахборот воситалари учун ёзадиган Ноҳид Мустафо ва Султон Юсуфали ҳижобни Ғарбнинг машҳур истеъмолчи маданиятининг зўравонлик жиҳатларидан озодлик сифатида тақдим этадилар. Бунда улар икки хил феминистик таҳлилдан фойдаланадилар. Биринчидан, капитализм маданиятида аёл таналарини объективлаштириш ва қиёслаш, иккинчидан, гўзаллик идеалини тарғиб қилиш орқали аёлларга етказилган зарар назарияси.

Орбах, Бордо, Вольф, Ашер, МакКинон, Дворкин ва бошқа кўплаб феминистлар Ғарб маданиятларида аёлларнинг тасвирларини батафсил таҳлил қиладилар. Улар аёл танасини объективлаштириш муаммоси ва ундан реклама, порнография, санъат, кино ва бошқа нарсаларда фойдаланишни кўриб чиқмоқдалар. Асосий далил шундаки, аёл таналари (гетеросексуал) эркак нигоҳи ва (гетеросексуал) эркак истакларини қондирадиган тарзда тақдим этилади, гўзал аёл танасида шахвонийлик уйғонади. Санъатда (айниқса, яланғоч аёлларнинг жанри) ва порнографияда аёл кўпинча пассив ва ёнбошлаб ётади одамни ўзига олиш учун мулк сифатида таклиф қилинади.

Расмга, фильмга олиш визуалдир, гарчи баъзи феминистлар бу визуал эътироф ҳақиқий ҳаётда аёлларни (эркак) жинсий мақсадлари учун фойдаланадиган нарсага айлантиради деган таъсирга эга еб

таъкидлайдилар. Бундан ташқари аёл танасининг бундай жойлашуви санъатда, ҳамма жойда, айниқса рекламада, расмда ярим яланғоч аёлнинг жасади автомобилнинг юриш тизимини бузади, доннинг кутисидан чиқадиган аёлнинг оёқлари (Кіхдан кўпроқ завқ олинг) билан чегараланиб қолмайди. Бундай расм ва ҳ-золар эркакни ҳаяжонга солади ва аёл таналари объект эканлиги ҳақидаги сабоқни кучайтиради.

Мустафо ва Юсуфали ҳижобни аёлларнинг ўзига хослигини қайтарувчи нарса ва объектив тузоқдан чиқишнинг йўли деб билади. Ҳижоб аёлларга эътироз билдирмасдан эркакнинг зарарли таъсирини йўқ қилишлугига ишонишдан ташқари, Мустафо ва Юсуфали ҳижоб аёлларни гўзаллик ўйинининг зарарли таъсиридан қутқарганлиги сабабли озод қилади деб таъкидлайдилар. Гўзаллик ўйини – бу аёлларнинг ўзларини атрофларида кўрган гўзал аёллар қиёфасига айлантиришга уринишлари. Узун ва кенг кийимларни кийиб, сочларини шарф билан ўраб, улар мода санъати ва аёлларни эсплуатация қиладиган бошқа институтларнинг саркетаси занжиридан озод бўлдилар (Юсуфали). Гўзаллик ўйинидан воз кечиб, улар ўзларининг исломий меросларидан бошқа зўравонликларга дучор бўлган бўлиши мумкин бўлган рамзни озод қилиш сифатида қабул қилмоқдалар.

Шундай қилиб ҳижобни танлашда улар мусулмон кимлигини, бу ғарб маданиятининг аёллар ҳақида мода билан кийиниш, нозик ва чиройли бўлиш зарурати ҳақидаги хабарлари олдида ўзларининг ўзига хослигини яратмоқдалар. Улар ўзларининг исломий меросидан идеал гўзалликнинг ушбу кучли тасвирига қарши туриш, исён ва қаршилиқ кўрсатиш учун фойдаланадилар. Бу ва бошқа ҳамфикр мусулмон аёллар учун Ғарбда ҳижобга қарши кураш. Улар хаттоки ёлғон онгнинг ўз нақлларига эга: “Аёллар, баъзи одамлар сиз ишонишингизни истаганидек, жамоат олдида кўкракларини очиш ҳуқуқи билан тенгликка эришмоқчи эмассизлар”. (Мустафо)

С. Ҳижоб ва аёллик

Аёл танасини тўғри ва мос деб тасвирлашга одатланганлар нуқтаи назаридан ҳижоб (“Агар сизда бўлса, Ғарб маданиятидаги аёллар учун кенг тарқалган хабарни маҳкам ушланг”) уни ёпишга ва аёллик гўзалликни бостирадиганга ўхшайди. Кўпинча мусулмон аёлларининг зерикарли қиёфалари билан қопланган уларнинг назокати ва шаҳвонийлиги инкор этилаётганидан дарак беради. Ушбу бўлимда ҳижоб аёлнинг назокати ва шаҳвонийлигини бузади деган таҳминни йўқ қилиш учун тўртта фикрни келтирдим. Биринчидан, аёллар доимо ҳижоб киймайдилар. Кўпинча шу тарзда тасвирланган бўлса ҳам, ҳижоб оммавий ёки хусусий кийим эмас, бу қариндош ёки бутунлай ёт эркакларнинг борлиги ёки йўқлиги билан боғлиқ. Шундай қилиб, аёл ўз оиласидаги барча аёллар ёки эркаклар билан бўлганида ҳижоб киймайди (яъни ўрамайди). Худди шундай, ташқи томондан агар у ёт, нотаниш эркакларнинг кўзидан озод бўлса, унинг ҳижоб кийишига – яширинишига ҳожат йўқ. Иккинчидан, аёллар ўз эрлари учун кийинишлари ва безанишлари керак: ўзларининг таналаридан эрларигина ҳайратланиши керак. Учинчидан, мулоқотнинг аксарияти якка тартибда бўлиб ўтганлиги сабабли, аёллар кўпинча эркакларнинг иштирокисиз йиғилишади. Бундай ҳолатларда кўплаб аёллар бўяниш, замонавий ва чиройли кийим кийишни яхши кўрадилар. Энг ажойиб воқеалардан бири фақат аёллар иштирок этадиган маросимларга энг яхши либосларни кийиб келишдир. Ушбу тадбирларнинг баъзиларида аёллар бири-бирларининг қўлларини хина нақшлари билан безашга вақт сарфлашади. Қўшиқ ва рақс одатий ҳолдир. Мен кекса аёлларнинг рақс тушаётганларини, қарсак чалаётганларини ва белларини силкитаётганларини, уятчан ва босиқ келинни белларини ва баданини қаттиқроқ силкитишга ундашларини кўрдим. Ва ниҳоят, тўртинчидан, жамоат жойларида эркак нигоҳи билан курашиш стратегиялари ўртасидаги ўхшашликларни таъкидлаш, масалан, баъзи феминистлар орасида кенг тарқалган сочларини қирқиш каби нарсаларга дош беришга имкон бериш.

Д. Ҳижоб, шаҳвонийлик ва моҳият

Либерал ва постструктуралист феминистлар инсоннинг хатти-ҳаракати ва истаги ижтимоӣ жиҳатдан деб таҳмин қилишади. Ҳижоб сингари ҳар қандай стратегия шубҳали ҳисобланади. Қуръоннинг ўзи буйруқлари ҳақида эркак ва аёллар кийимидаги фарқларни батафсил изоҳламайди. Бироқ у етарли бўлиши мумкин бўлган иккита қисқача тушунтиришни тақдим этади. Сураларнинг 24:31-оятларига қарасак, унда аёллардан уларнинг “ҳумҳируҳунна” ларини (одатда рўмол сифатида таржима қилинган) сўралиши керак ва 33:59-оятларида “ўз қавмларига устки кийимларни кийиб олишлари ” [чет элда] сўралади, бу энг яхши, улар маълум бўлиши керак ва тажовуз қилинмаслиги керак. Мен ишонаманки, Қуръон жамоат майдонида эркак ва аёл ўртасида аёллар учун зарарли бўлиши мумкин бўлган нарса борлигини ва ташқи кийим кийиш бу вазиятни енгиллаштириши мумкинлигини таъкидлайди. Қуръон кийимнинг қандай ёки нимага ёрдам бериши мумкинлигига аниқ жавоб бермайди, лекин мен эркаклар ва аёлларга “Кўзларингизни юмиб, камтарликни сақланглар” деган оятни ўқиганимда, ишонаманки, Қуръон юқорида кўриб чиқилган эркак қарашлари ҳодисасига ишорат қилинаётганлиги ва эркакларнинг шаҳвонийлик қарашига устувор аҳамият берганлигидан далолат қилади.

Эссенциализм эркак ва аёл шаҳвонийлик қарашни бўлгандагина хавфлидир ва асрлар давомида аёлларга ҳаёт, таълим, овоз бериш ва бошқа асосий ҳуқуқларни рад этиш учун ишлатилиши мумкин. Бироқ Қуръон бу каби эркак ва аёл тафовутларига ижобий таъсир кўрсатмайди. Дарҳақиқат 4:1-оятда айтилганидек, мен эркак ва аёл ўртасидаги муҳим ўхшашликни эълон қилишни таклиф қиламан: “Эй Одамлар! Сизларни бир одамдан, ўхшаш табиатдан, бир жон умр йўлдош билан яратган Ҳимоячингизни, Парвадигорингизни ҳурмат қилинг”. Қуръон бизга тақдим этаётган нарса аёллар учун жамоат майдонида учрайдиган хавф-хатарлар тавсифини тақдим этади. Аёллар учун ўраниш муҳим ва у аёл эркак кимлигини тасдиқлаш учун эмас, балки стратегия сифатида талқин қилинади. Охир-оқибат, кекса ёшдаги аёлларга очинишга рухсат берилади (24:60). Ижтимоӣлашув охир-оқибат аёлларнинг эркак зўравонли-

гини йўқ қилишга умид қиладиган либерал ва постмодернистик позициядан фарқли ўлароқ, Куръон бу инсон мавжудлигининг доимий хусусияти эканлигини таъкидламоқда. Бу, ХҲ хромосомлари аёлларга озор беришни англатади ва кўпчилик эркаклар аёлларга яхши муносабатда бўлишади деган биологик детерминизмни англатмайди. Эҳтимол, социализация эркакларнинг бу турдаги хатти-ҳаракатларини доимий равишда такрорланиб турадиган ҳолга келтирар.

Шундай қилиб ҳижоб аёлнинг шахвонийлигини инкор этмаслигини тасдиқлайман. Фақатгина бу жамиятда эркак ва аёлнинг шахвонийлигини уй ичида ва ташқарисида, айниқса ижтимоий соҳада назорат қилиш орқали яхшироқ хизмат қилинади.

Е. Ҳижоб ва танлов

Ёруғлик ҳаракатининг олимлари, умуман олганда, Ғарб одамлари каби, аёлларнинг танлаш услубидан шубҳаланишади. Аёлларни мажбурлаш ёки онгли равишда ёпинишга мажбур қилиш деган мия чайқалишига ишониш тушунчаси чуқур сақланиб қолмоқда. Ғоя куйидагича: “Агар сиз ёпинишни танлаган бўлсангиз, сиз яхши нарсаларни кўришга ишонгансиз. Аммо, агар сиз аёл киши эканлигинингизни чиндан ҳам билганингизда, уни беркитиш яхши эмаслигини билардингиз, шу боис ёпиниш ҳақидаги қарорингиз миянгизни чайқалишининг қайғули аломатидир”. Албатта, мусулмон бўлишимдан олдин мен ҳам шундай ўйлардим.

Инсоннинг маданияти ва унинг танлаш қобилияти ўртасидаги боғлиқлик жуда мураккаб, чунки танлов маданиятни қабул қилиб ёки қилиб бўлмайдиган деб ҳисоблаган чегаралар билан чекланади. Учинчи бобда таъкидлаганимдек, ҳатто эркинлик мавжуд бўлган Ғарбда ҳам, одамнинг танлови учун турли хил усуллар мавжуд. Аксарият ғарбий жамиятлар ҳали ҳам аёлларнинг жамият олдида кўкрагини (нудист пляж ёки лагерь каби жойлардан ташқари) ёпишини кутишади. Яланғоч танага қарши ушбу рухсатнома туфайли аёллар фақат кўкрагини ёпишга мажбур бўлишлари ҳақида ҳеч ким баҳслашмайди. Аксарият аёллар ушбу чекловни қабул қиладилар ва кийинишганида кўкрагини ёпишни танлайдилар. Ҳижоб билан

бир хил бу кўплаб мусулмон жамиятларида маданий жиҳатдан тасдиқланган кийим-кечак, муслима аёллар ўзлари қабул қилишни танлашлари мумкин (гарчи ҳижобни Туркияда таниқли замонавий мисол бўлишига рози бўлмаган бошқа жамиятлар ҳам бор). Албатта мен баҳслашаётган нарса фақат аёлларга ҳижоб қонун ёки қонунлар билан ошкор этилиши таъқиқланган Толибон Афғонистони каби жойларни эмас, балки аёлларга тўғри танлов қилиш ҳуқуқини берадиган жамиятларга, садоқатлик ва зўравонлик сифатида аёлларга уларни яширишга мажбур қилинганларга тааллуқлидир. Аёлларга нисбатан зўравонликнинг бу тури қабул қилиниши мумкин эмас. Мен бу ерда фақат ҳижобни қабул қилиш ёки қабул қилмаслик эркинлиги бўлган жамиятларнинг ҳижобга бўлган муносабатига муножаат қиламан.

Ғ. Ҳижоб ва диндорлик

Диний руҳсат берилганлиги ва муслима аёл тақводорлиги сабабли, иккинчи бобдаги кўплаб суҳбатдошларим белгилаганидек, ҳижоб қасддан кийгани учун Исломи динига асос бўлиб хизмат қилади. Бошқа йирик дунё динлари сингари Исломи дини ҳам охираат ҳаётига урғу беради ва мўминларни дунёвий нарсалар васвасасига берилмасликлари ҳақида огоҳлантиради. Қуръон одамларнинг фикрларини Қиёмат кунига йўналтиради, бу ерда ҳар бир жон ўзининг яхши ва ёмон амаллари билан имтиҳон қилинади. Дунёвий нарсаларга қараганда тақводорлик муҳимроқ эканини бизга доимо эслатиб туради ва бунга, шунингдек, кийим-кечак – ҳижоб ҳам киради. Шундай қилиб, агар ҳижобни тақводорлик сифатида кийиш кучга эга бўлишига қарамай, бу ҳақиқатдан ҳам бошланғич даражадир. Бухорий Муслим ҳадисиди: “Аллоҳ сизнинг ташқи кўринишингизга ёки бойлигингизга эмас, балки юракларингиз ва ишларингизга қарайди”, – дейилган.

Ҳижоб диндорлик баёноти сифатида қабул қилинганида, капитализмнинг материалистик маданиятига қарши тура оладиган яна бир йўл – бу Қуръонда инсон танасини мукамаллиги ҳақидаги хабаридир. Овқатланишнинг бузилиши ва тананинг қониқарсизлиги Ғарбда эпидемия даражасига кўтарилмоқда, аммо бу фақат Худо

ҳамма нарсани, шу жумладан, тананинг шаклланишига сабаб бўлишига ишонмайдиган маданиятда мумкин. Эҳтимол тана маданий амалиёт ва шаклланиш жойи бўлиб, бунда биологик тана тушунчаси йўқ. Шунга қарамай, жарроҳлик аралашувисиз одам танасининг тузилишини жуда кўп ўзгартира олмайди. Гарчи инсон парҳез ва жисмоний машқлар қила олса ҳам, агар у соғлом чегаралар ичида бўлса (яъни у аноректик ёки булимик эмас), унга шунчаки тегиш керак. Қуръоннинг хабари бир вужуд билан қониқиш ва хурсанд бўлишдир, чунки Худо бизнинг шаклларимизни яратган: “У сизларни ўзи хоҳлагандай шакллантирган” (3:6) ва “У бизни гўзал шаклда яратди”(95:4). Пайғамбар алайҳиссалом (С.А.В.) одамларга соғлом бўлишни, меърида овқатланишни ва истеъмол қилишни маслаҳат берар эдилар. Шундай қилиб, Ислом капитализмнинг материализмига қарши восита бўлиб хизмат қилади. Муслима аёллар ҳижобни қабул қилаётганда, материализмнинг коррозий таъсирига қарши туриш учун ижобий манбаларни таъминлайдиган чуқур диний урф-одатларга амал қилишади.

Г. Хулоса

Ушбу бобда илгари сурилган далил шундан иборатки, ҳижоб аёлнинг ўзини ўзи қадрлаши ва жисмоний соғлигига зарарли таъсир кўрсатган ХХI асрнинг капиталистик маданиятининг гўзаллик истеъмолчиларига қарши турувчи куч сифатида хизмат қилади. Шунингдек, ҳижоб дин томонидан маъқулланган кийимдир ва унинг дин билан алоқаси одамларга уларнинг кадр-қиммати ташқи кўринишга эмас, балки ўзларининг тақводорликларига асосланганлигини эслатиб, ўз-ўзини хурмат қилишини юксалтирадиган дин анъаналарига йўл очиб беради. Шу нуқтаи назардан, ҳижоб аёлларни шахвоний ашё сифатида эмас, балки шахс сифатида кўрадиган диннинг рамзидир. Бу ҳижоб аёлни жинсий объект сифатида кўриши ва уни яшириш кераклиги, чунки у аёл сифатида қабул қилинишнинг ягона муҳим хусусияти унинг шахвонийлиги, ижтимоий хавф туғдирадиган нарсанинг рамзи эканлиги ҳақидаги феминистик концепциясининг тескари хулосаси буюртмаси қатори қабул қилинган.

ХУЛОСА

Ушбу китобим нега дунёвий либерал жамиятнинг яхшиликка интилишлари ҳақида бетараф бўлиши кераклиги, менинг мусулмон бўлишим ва ҳижобни қабул қилишимга бўлган муносабатимни тушунишга уринишим билан бошланди. Изланишларим мустамлака даврларига қайтишимга, европаликлар биринчи марта ҳижобга дуч келган пайтдан то ҳозирги кунгача, баъзи муслима аёллар ҳижобни рад қилганларидан кейин уни қайта кийишганигача олиб келди. Мен Торонтодан яшовчи баъзи мусулмон аёлларнинг ҳижобга қарши бўлган овозларини тақдим этдим. Ниҳоят мен XXI аср капиталистик маданиятлари учун ижобий ҳижоб назариясини шакллантиришга ҳаракат қилдим.

Ҳижоб эркак ва аёлнинг кийиниши ҳақидаги фалсафа ва эркак-аёл муносабатларининг одобидир. Бироқ, ҳижоб аёлнинг танасини маълум даражада қамраб оладиган мато; у Ғарбда душманлик маркази номи билан танилган жой билан мусулмон дунёсининг шафқатсиз курашидир. Туркия ва Тунисда ҳижобни тақиқловчи қонунлар замонавийлик, Исломни орқага тортувчи, цивилизацияга қарши ваҳший ва аёлларга нисбатан золим деб биладиган шарқшуносликка асосланган. Ҳозирги пайтда Ғарбнинг рўмол ҳақидаги зўравонлиги ва мусулмон оламининг ҳижобни бирлаштиришга бўлган уринишлари бир-бирига зид бўлиб яқинлашмоқда.

Бугунги кунга қадар феминистик парадигмалар ҳижобдаги аёлларнинг ижобий тажрибаларини акс эттирмайди ва бутун дунёда ҳукмронлик қиладиган хилма-хилликни ўз ичига олмайди. Бу маҳаллий шарқшунос ва феминистик нутқ бўлиб, муслима аёлларни йўқ қилади, ёпиқ аёлларни ҳижобда эмас, ўзлари учун гапиролмайдиган жим қўғирчоқларга айлантиради. Ғарб феминистлари ўзларининг маданиятларида аёллар дуч келадиган зулмни унутиб, муслима аёлларни дунёда зулм қилинадиган ягона гуруҳ деб билишади.

Шундай қилиб, ҳижобга зулмли стереотипни давом эттиришда ҳокимият сиёсатининг ролини эътибордан четда қолдириб бўлмайди.

Ҳижобга қарши мунозаралар кўп жиҳатдан Ғарб гегемонлиги лойиҳаси билан боғлиқ, гарчи бу гегемонлик табиий ташқи кўри-ниш сифатида қабул қилинса ҳам, лекин ташқи сиёсат натижасида эмас.

Баъзилар ҳақли равишда норозилик билдиришади. Кўплаб мусулмон жамиятларида аёллар ёлғиз бўлиб қолишган ва ўранишга мажбур бўлишган. Ҳижоб аёлларнинг таълим олиш, уйдан ташқарида ишлаш ва овоз бериш имкониятларини чеклайдиган пакетнинг бир қисми эди. Мернисси сингари кўплаб муслима аёллар ҳам ҳижобга қарши чиқишади ва унинг йўқ бўлиб кетишини хошлашади. Янги қоплама ҳаракати Ғарбнинг зўравонлик стереотипи ва баъзи анъанавий мусулмон маданий анъаналарига қарши кескин курашдир. Қуръон ва Суннат ҳаракатларига қайтиш (бир нечта версиялар мавжуд) жуда кўп кучларни ўз ичига олади. Улар орасида, шу жумладан, мен Қуръон ва Суннатда, Пайғамбарни ва биринчи умматни, аёллар ва эркаклар учун тенглик ва адолатнинг тимсолини кўрганман, лекин сўнгги 1400-йил ичида маданий ўсиш билан бузилган тарзини кўрганлар ҳам бор. Бу мусулмонлар, эркаклар ва аёллар ҳижобни (ёлғизлик) ўтмишдаги мустабид урф-одатлардан ажратиш кераклигини ва бу зўравонликлар аёлларни жамиятдаги қонуний иштирокидан нотўғри тўсиб қўйишини таъкидлайдилар. Улар таълим, меҳнат, сиёсий кириш ва ҳижобни талаб қилади.

Ҳижобга оид ушбу қарама-қаршиликлар бугунги кунда мусулмон жамоасининг енгилишига йўл қўймаслиги керак. Фикрлар ўрта-сидаги фарқ Исломнинг дастлабки даврларига хос хусусият эди. Ҳижоб кўпинча аёлни мусулмон қиладиган ёки қилмайдиган нарсага ўхшайди. Унутилган нарса шундаки, бу шаҳодатдир (Худодан бошқа ҳеч ким сиғинишга лойиқ эмаслиги ва Муҳаммад (С.А.В.) унинг расули эканлиги тўғрисида эълон қилиш ва бунга ишониш) бу одамни мусулмон қилади ва шундан кейин энг муҳими амал – ўз вақтида ибодат қилишдир. Пайғамбарлик урф-одати, агар бу ҳаётда кузатувчи муслима аёллар ғийбат қилсалар, кейинги ҳаётда жазоланиши мумкинлигини эслатиб туради. Одам қилмишларининг кўла-ми бизни ташвишлантирмайди. Бизни бошқа аёл қандай кийингани-

дан кўра кўпроқ ташвишлантирадиган нарса бу бизнинг хулқимиз ва хатти-ҳаракатимиздир. Шундай қилиб спектринг консерватив томони такабурлик ва ҳижоб кийишни истамаганларни айблашдан ва ҳижоб ёки ниқоб кийишни истаганларни танқид қилишда прогрессив томондан ҳам эҳтиёт бўлиш керак. Аввало, виждон эркинлиги ҳар икки томондан қўллаб қувватланиши керак.

Мен илк бор ўз тадқиқотимни ўтказганимдан бери, мусулмонлар орасида ҳижоб диний рухсат берилмаган кийим эмас, балки маданий кийим эканлиги тўғрисида тортишув пайдо бўлди. Мен ўзимни ўзгартиришга қарор қабул қилганимда буни текшириб кўрдим ва тортишув заиф далиллар ва имконсиз мантиқларга асосланган деган хулосага келдим. Мен ушбу ҳижоб диний талаб эмаслиги тенденциясининг ўсиб бораётганидан ташвишланаман, чунки Ғарб аксарияти одамлар буни қўллаб-қувватлаётганидан жуда мамнун, шунчаки бош кийими ёки юз пардаси ўрашни истаган муслима аёлларга нисбатан кўпроқ чекланмоқда.

Энди уларнинг овозлари Ғарбдаги ҳукмрон маданий мунозаралар ва прогрессив мусулмон нутқлари билан чекланиб қолди. Қайта кўриб чиқилган муслима аёллари ва рўмол билан суҳбатда бўлганларнинг ҳаммаси ҳам ҳижоб киймаган ёки бошини ёпишни ҳоҳламаган, аммо кўпчилик буни қилган ва китобнинг умумий асоси бўлган ҳижоб диний жиҳатдан тақиқланган, зўравон бўлмаган кийимдир, муслима аёлларга ҳурмат ва эҳтиром берадиган диннинг бир қисмидир, деган қарашни қўллаб-қувватлашган. Шундай қилиб, Муслима аёлларни қайта кўриб чиқиш ва Рўмол бу мунозараларда альтернатива сифатида хизмат қилади.

Китобим бошқа бир рўмол, менга ўхшаб Исломда тинчлик ва хурсандчилик топадиган ва Ислом аёлларни зўрлашига ёки ҳижоб уларга зулм ўтказишига ишонмайдиганларнинг ҳикоясини тақдим этишга уриниш эди. Китобим тинглашни истаганлар билан мулоқот қилиш йўлларини очишга уринишдир. Биз ҳижоб кийишни яхши кўрадиган муслима аёлларга ҳурмат билан муносабатда бўлишни, илтифот билан тинглашни ва яхши ният билан баҳслашишларини илтимос

қиламиз. Биз баъзи масалалар бўйича келишмовчиликка рози бўлишимиз мумкин, аммо биз ҳеч бўлмаганда келишмовчиликларга дуч келиб, глобал қишлоққа шерик бўлиб қолишимиз керак.

Муаллиф

Кетрин Буллок 1999-йили Торонто университетида сиёсий фанлар бўйича доктор номзоди диссертациясини битириб, ҳимоя қилди. У Калифорния ва Торонтода Ислом цивилизацияси ва сиёсати бўйича дарс берган ва маъруза қилган. Унинг сўнгги хизмати Торонто университетида бўлиб, у ерда 2002-йилдан бери Ислом сиёсати курсини ўқитган.

Ҳозирда у Tessellate институти, нотижорат илмий-тадқиқот институти, шунингдек, янги ташкил этилган Compass Books нашриёт компаниясининг президенти. У 2003-2008-йилларда Америка ижтимоий фанлар Америка журналининг (AJISS) муҳаррири ва 2006-2009-йилларда Муслмон Ижтимоий Олимлар Уюшмасининг (Шимолий Америка) вице-президенти бўлган.

Унинг нашрлари Шимолий Америкадаги муслмон фаол аёлларни ўзи ҳақида француз ва турк тилларига таржима қилинган “Муслима аёлларни қайта кўриб чиқиш ва Рўмол”, “Тарихий ва Замоनावий стереотипларнинг қийинчиликлари” ни ўз ичига олади.

У фаол маърузачи, кўпинча муслмон ва муслмон бўлмаган гуруҳлар учун маърузалар ўқийди. Австралияда туғилиб ўсган, ҳозирда эса эри ва болалари билан Канадада яшайди. 1994-йили Исломни қабул қилган.

Халқаро ислом тафаккури институтининг китобларининг қисқача сериялари – бу институтнинг муҳим нашрларининг ихчам шаклда ёзилган, ўқувчиларга асл нусханинг энг муҳим мазмуни тўғрисида асосий тушунчаларни бериш учун яратилган қимматли тўпламдир. Қисқа, ўқиши осон, вақтни тежайдиган шаклда ёзилган ушбу қисқа хулосалар катта ҳажмдаги нашрнинг батафсил, пухта ёзилган шарҳини тақдим этади ва умид қиламизки, ўқувчиларни асл нусхасини ўрганишга ундайди.

Ҳижобнинг салбий стереотипини деспотик деб эътироф этиш керак. Кўпчиликнинг фикрича, ҳижобни кийиш керакми ёки йўқми деган мунозаралар авж олмақда, чунки асосий оммавий ахборот воситалари буни мусулмонларнинг қоқоқлиги ва ваҳшийлигига тенглаштирмақда. Ушбу асар рўмол муслима аёлларга нисбатан зулм қиладиган Ғарбнинг машҳур маданий тушунчасига бағишланган бўлиб, бу рўмол тасвирининг ортида турган асосий куч тузилмаларига урғу берилган. У ушбу салбий стереотипнинг мустамлакачилик илдизларини ўрганади ва Мернисси сингари либерал феминистларнинг истеъмолчилик маданиятида рўмол гўзаллик афсонаси ва нозик идеалнинг золимлигидан озод бўлиш сифатида қабул қилиниши мумкинлиги тўғрисида баҳслашади.

Шайх Ҳамза Юсуф Хэнсон, асосчи ва раис

Рўмол ҳозирги Исломий нутқнинг энг қизғин жойидир. Кўплаб қизикарли асарлар ёзилган, аммо феминистик дипломга эга бўлганлари кам. Ушбу китоб Шарқ ва Ғарбдаги замонавий мусулмон саҳнаси билан шуғулланадиганлар учун ёзилган бўлиб, у албатта ўқилиши керак. Доктор Буллокнинг китоби жиддий эътиборга лойиқдир, чунки у Ғарбда рўмол ва унинг аҳамияти ҳақидаги энг чуқур таҳминларга шубҳа туғдиради.

Жулиан Бонд, христиан муслим форуми президенти

Бу ўз вақтида нашр этилган китоб бўлиб, у аввал нашр қилинган китоблардан фарқ қилади. Муаллиф рўмол ҳақидаги тушунмовчилиги бўлган, кейин эса мусулмон бўлганида ҳижоб кийишни бошлаган ғарбий аёлни кўриб чиқади. Бу яхши ёзилган, қайта-қайта ўқиб чиқилган, ҳақиқатан ҳам қизикарли китобдир. Одатда бу масалага қаратилаётган катта эътибордан фарқли ўлароқ, муаллиф ҳақиқатан ҳам ҳижоб кийган аёлларнинг тажрибаларини тинглаган ва улар билан ҳамсухбат бўлиб, ўз сўзлари билан гапиришга имкон берган. Китоб ушбу масалада китобхонларни фикр юритишлари учун янги маълумот беради деб умид қиламан.